

„Széchenytől Sztálinig” – Emlékezetpolitika Marosvásárhelyen

<https://erdelyikronika.net/2018/12/16/szechenyitol-sztalinig-emlekezetpolitika-marosvasarhelyen/>

Szerző: Bereczky Zsolt

A kommunista hatalom berendezkedésével egy új értékrendszert igyekeznek bevezetni a román kormány, amelynek egyik velejárója az utcanevek és a szimbolikus terek átalakítása. Az ilyen intézkedések hatással voltak a város arculatára, és emlékezetpolitikai szempontból nagyon határozott lépéseket jelentenek. Milyen személyek feladata volt véghez vinni az ilyen intézkedéseket? Hogyan nézett ki az utcanévváltoztatás folyamata? Milyen neveket kellett utólag “átjavítaniuk” felsőbb utasításra? Ilyen és ehhez hasonló kérdésekre igyekszem válaszolni írásomban, főként a rendelkezésemre álló levéltári források alapján.

Írásomban két szemszögből vizsgálom az utcanévadási folyamatokat. Egyrészt az empirikus, gyakorlati változásoknak lehetünk tanúi, és az utcaneveket felülvizsgáló bizottság tevékenységébe kaphatunk betekintést. Ezt követően, sor kerül az utcanévadások értelmezésére, amelyben igyekszem megvizsgálni a főbb névadó tendenciákat, megfigyelni a kor szimbólumrendszerét, kiemelt személyiségeit, és rekonstruálni az utcaneveken keresztül az illető államhatalom üzeneteit, illetve elképzelését a városképről. [\[1\]](#)

Az utcaneveket 4 fő csoportba osztottam: funkcionális köznevek, funkcionális utaló nevek, szimbolikus köznevek, szimbolikus utaló nevek. A funkcionális köznevek kategóriája azokat a megnevezéseket foglalja magába, amelyek közvetlenül kötődnek földrajzilag az adott helyhez. Ezek főként régi, 20. század előtt használatos nevek, mint például a Régi Baromvásár tér, ahol régebb tartották a vásárt. Emellett egy-egy intézmény is képezhet funkcionális utcanevet, mint például az Egyetem utca, vagy később a Primăriei (Polgármesteri Hivatal) utca.

A funkcionális utaló nevek olyan megnevezések, amelyek egy történelmi eseményt örökítenek meg. Ilyen lehet egy történelmi személyiség szülőhelye, elhalálása, vagy gyakran előfordul, hogy egy látogatás alkalmával a városban töltött éjszaka is elég lehet egy utca elnevezésére. Példaként említeném a Kazinczy utcát, amely az író-költő egyik látogatását jelöli. A szimbolikus köznevek kategóriája magába foglalja azokat az utcaneveket, amelyek földrajzi szempontból nem kötődnek az adott utcához, és nem utalnak egyetlen történelmi eseményre sem. Ezek lehetnek egyszerű köznevek, melléknevek, számok, vagy olyan történelmi személyiségek, amelyeknek nincs kötődésük a város történelméhez, mint például a Roosevelttér. Szimbolikus utaló nevek azok az elnevezések, amelyek egyrészt nem kötődnek földrajzilag az adott

térséghez, másrészt egy-egy történelmi eseményre vagy személyiségre utalnak. Ez a kategória nagyon használatos az államhatalom szimbólumainak kifejezésére, és a 19. század második felétől nagyon hangsúlyos az Osztrák-Magyar Monarchia, majd az utódállamai térképein. Példaként említeném az első világháború előtti Széchenyi teret és a második világháború utáni Sztálin teret, amelyek mindkét esetben a város főterét jelölték.

Az 1945 és 1989 közötti névadási folyamatokat négy időszakra osztottam: 1945-től a Román Kommunista Párt irányváltásáig (1945-1964); a Szovjetuniótól való enyhe függetlenedéstől a Maros Magyar Autonóm Tartomány megszűnéséig (1964-1968); a nagy árvizet követő utcanévadástól az új tömbház negyedek utcáinak elnevezéséig (1970-1985); Valamint az 1989 előtti négy év, amelyek az utolsó hagyományos elnevezéseket igyekeztek eltörölni (1985-1989). A négy szakaszra jellemző, hogy egymáshoz képest nagyon különböző szimbólumrendszereik voltak, és nagyon erős irányváltások történtek közöttük. Minden időszak igyekszik kihangsúlyozni a kedvelt történelmi eseményeit és személyiségeit.

1945-1963: A szovjet bevezetése és a magyar szimbólumok megmaradása

1945. május 17-én a Belügyminisztériumtól, illetve az útépitési osztálytól kapott utasítások alapján a Polgármesteri Hivatalnak tanácsolták, hogy az utcanevek román nyelvű átnevezésére hozzanak létre egy utcanevekkel foglalkozó bizottságot. A Belügyminisztérium újabb utasítást címzett a Polgármesteri hivatalnak 1945. szeptember 14-én, amelyben megindokolta az utcanév-változtatások fontosságát, a különböző anyanyelvű lakosság együttélésének elősegítésére és a magyar nyelvet nem értő lakosság segítségére hivatkozva.^[2]

1945. nov. 10-én a városi tanács megbízta Papp Károlyt, a Polgármesteri Hivatal közművelődésügyi osztály vezetőjét a bizottság létrehozásával. 1945 november 27-én történt meg az utcanevek felülvizsgálatára összehívott bizottság első ülése. Ezen ülésen részt vettek: A marosvásárhelyi Szakszervezeti Tanács és a Romániai Kommunista Párt Maros-Torda vármegyei és marosvásárhelyi tagozata részéről Salamon Ernőné, Az Ekés Front részéről Oltean Alexandru, Csupor Lajos marosvásárhelyi rendőrség főnöke, Maetz Ervin városi műszaki ügyosztály vezetője, Vigh Károly a városi könyvtár vezetője. A Patrióták Szövetsége (Uniunea Patriotilor), a Magyar Népi Szövetség és a Szociáldemokrata Párt helyi szervezeteinek küldöttei nem vettek részt a bizottság ülésein. Vigh Károly közölte az új elnevezések irányelvét, amelyek összeállításakor „(...) a szabadság, emberiség s demokrácia szellemének zászlóvivőire kell fegyellemmel lenni.”

November 27. és december 10. között négy bizottsági ülés során 176 utcanevet meghagyását, 13 utcanév lefordítását, valamint 93 átnevezést javasoltak. A városi tanács május 15-én, Papp Károly előterjesztésére 97 utcanév megváltoztatása mellett döntött. Az új utcanévjegyzék

elfogadását követően gyakorlatilag a lefordítható, nem személyneveket viselő utcaneveket kétnyelvű táblákra függesztik ki. Az utcanévtáblák elkészítésére csak 1947-ben került sor, a helynevek esetében az utcanévtábla felső felén kiírták a román elnevezést, illetve alatta megjelent magyarul is. A személynevek esetében a név elé tüntették fel a „str.” (strada) illetve a név után az „u.” (utca) rövidítéseket. Ekkor összesen 1.054 utcanévtáblára volt szükség.

1948-ban az utcanevek felülvizsgálataért való irányítást gyakorlatilag átvette a népszámlálást előkészítő bizottság, amely január 5-én kéri a polgármestertől 5 utca elnevezését, a népszámlálás elvégzésének érdekében. Ebből négy névtelen utca volt, amelyek az akkori városterület keleti részén helyezkedtek el. Ezek mellett egy újonnan épített utca elnevezéséről is jelentést tesz a bizottság. Ugyancsak január 5-i keltezéssel jelentést intéz a polgármesternek, hogy 6 utcanév esetében igyekezzenek az eltérő román, illetve magyar nevek helyett egyetlen, lefordítható nevet adni. A jelentés szerint a következő neveket kellett átjavítani: Branului – Töröcsvári, Dumbravei – Somostető, Neagră – Palás, Eminescu – Jokai Mór, Macului – Pipacs, Micu-Clain – Mikes Kelemen.

Ugyanekkor a Prefektusi Hivataltól érkezett egy parancs, amelyben felhívják Soós József akkori polgármester figyelmét, hogy azonnal intézkedjék I. Mihály román király, valamint az összes királyságra utaló utcanév megváltoztatásáról. Erre a következő átnevezéseket döntötték el: I.sz. utca – Ana Ipatescu utca; II.sz. utca – Anonimus utca; III.sz. utca – S. Bărnuțiu utca; IV. sz. utca – P. Liciu utca; V.sz. utca – Corvinelor-Corvina utca; Eminescu-Jókai utca – str. Eminescu utca; Micu Clein-Mikes Kelemen – Str. Mikes Kelemen utca; Branului-Töröcsvári utca – Str. V.Cârlova utca; Dumbravei-Somostető utca – Str. Cornești-Somostető utca; Neagră-Palás köz – Pas. Palás köz; Carmen Sylva utca – Str. Passionaria utca; Pas. Fântâna regelui-Királykút – Pas. Izvorul rece – Hidegkút; P. Matei Corvin-Mátyás kir. tér – P. Matei Corvin – Corvin Mátyás tér; A Macului-Pipacs utca nevét meghagyják.

1948. júliusában egy új utcanévlajstromot fogadtak el, amelyben hangsúlyt kaptak főként a kommunista nevek. Az ülést követően elkezdődött az utcanévtáblák lecserélése, a népszámláló bizottság kérésére. 1953. augusztus 20-án létrehozták a Tartományi Néptanács Végrehajtó Bizottság alatt egy bizottságot, amelynek feladata volt felülvizsgálni az elnevezések és átnevezések javaslatait.^[3]A Bizottság Tevékenységét a május 9-i Néptanács Végrehajtóbizottságának gyűlése indította, amelyen a következő átnevezések mellett döntöttek:

„Aiudului/ Enyedi/utca helyett: Aurel Vlaicu utca

Alba Iulia/ Gyulafehérvári/ utca helyett: Apáczai Cseri (Csere) János

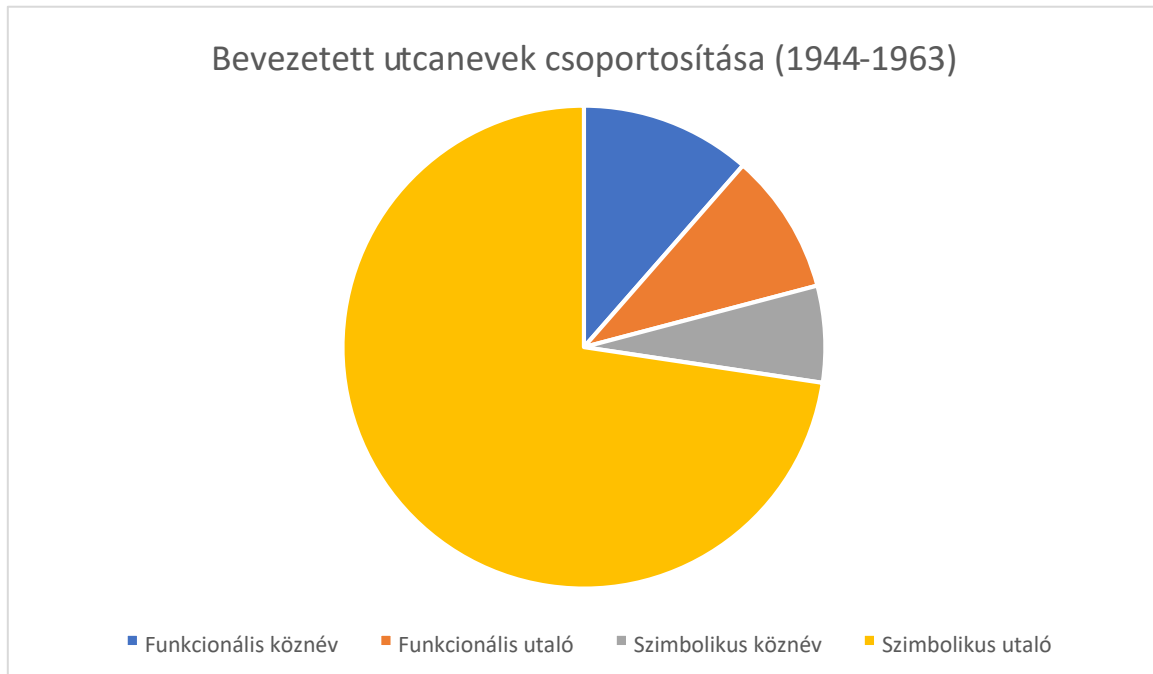
Aradului/ Aradi/ utca helyett: Aradi Vértanúk utca

Bisericii Mici/ Kistemplom/ utca (helyett:) Gecse Dániel utca

Brigadierilor utca helyett: Vajda János utca
Bulgarilor (bolgárok) utca helyett: Dimitrov utca
(Nicolae) Bălcescu utca helyett: Eftimu (Eftimiu) Murgu
Câmpului/ Mező/ utca helyett: Bem utca
Caprei/ Zerge/ utca helyett: Nicolae Cristea utca
Costa Foru utca helyett: Ștefan Furtună utca
Cimitirului/ Temető/ utca helyett: Bocskor Ferenc utca
Ciucului/ Csiki/ utca helyett: Csíki Gergely utca
Iorga utca helyett: Olga Bancic utca
Engels utca helyett: T. Neculuță utca
Fântânei/ Külső kutas/ utca helyett: Jon Mincu utca
Furnicilor (Hangyák) utca helyett: Alexandru Sahia utca
Justiției/ Igazságügy/ utca helyett: Ștefan Gheorghiu utca
Knöpfler Vilmos utca helyett: N. Bălcescu utca
Lupeni utca helyett: Marx utca
Mierlei/ Rigó utca helyett: Miciurin utca
Morii/ Malom/ utca helyett: Popov utca
Piatra de Moară/ Malomkő/ utca helyett: Komjáth Aladár utca
Școlii/ Iskola/ utca helyett: F. Engels utca
Primăriei (Polgármesteri hivatal) utca helyett: Jdanov utca
Ștefan Gheorghiu utca helyett: Darwin utca
Strâmbă (Görbe) utca helyett: Nikos Belojannis utca” ^[4]

1952. szeptember 22-én egy felszólítás érkezett a Végrehajtó Bizottsághoz, amelyben a Minisztertanács Ügyeinek Általános Igazgatósága kéri a „Vasile Luca”-val ellátott intézmények és utcák nevének megváltoztatását, és hogy az illetékes bizottság sürgősen kezdeményezze ezen elnevezések megváltoztatását.^[5] Luka László 1947-1952 között volt pénzügyminiszter, az 1952ben bevezetett pénzreform sikertelenségei, illetve izraeli rokonsága miatt vált a Román Kommunista Párt 1950-es évek eleji párton belüli tisztogatások áldozatává. Tisztségéből 1952.

március 4-én mentették fel, majd augusztus 16-án letartóztatták.^[6] A Minisztertanács Ügyeinek Általános Igazgatósága felszólítása pár héten belül érkezett a Végrehajtó Bizottsághoz, gyakorlatilag Luka László letartóztatásától számolva másfél hónap alatt sikerült az összes Magyar Autonóm Tartományon belüli Luka László név lecserélése.

Meggyesfalva Marosvásárhelyhez való csatolása 27 utca elnevezését is jelentette egyben, 18 névtelen utcának kellett nevet adnia a bizottságnak. A bizottság az elnevezések mellett 10 db. utcanevet megváltoztattak. A Fürszt telep fő utcáját November 7 utcának nevezik el, míg a többi utcái a következő neveket kapják: Lev Nicolaevics Tolsztoi, Leonte Filipescu, Fogarasi Papp József, Laskói Csókás Péter, Popov, A. Stahanov. A Barak Tábor utcáinak új elnevezései: Bem József, Balassi Bálint, Constantin Ivanus, Grünberg Lázár, Olga Bancic, Dósa Elek, Ernst Thalman. A Postarét ekkor a következő nevekkel gazdagodott: Szotyori József, Lázár Ödön, Nyulas Ferenc, Ion Dragoş.

Az újonnan Marosvásárhelyhez csatolt Meggyesfalva fő útvonala a Dózsa György nevet fogja viselni, mivel a már korábban elnevezett út folytatását képezi. Emellett a következő nevekkel bővelkedett: Dezrobirii-, Toldi Miklós- (korábbi utca folytatása), Căminului-, Mureşeni-, Recoltei-, Punţii-, Pionerilor-, Unirii-, Albinei-, Porumbului-, Cristeşti-, Dealului-, Sapei-, Toamnei-, 8 Martie-, Scurtă-, Aurel Vlaicu-, Vasile Pop-, C.F.R.-, Unităţii-, Gardului-, Acarului-, Sacului-, Treerişului-, Scînteia-, Rampei utca.

A 10 átnevezett utca a következő (a régi és az új elnevezések láthatóak):

1. Bisericii Mici (Kistemplom) tér – Gecse Dániel tér
2. Brigadierilor (Dandártábornokok) utca – Vajda János utca

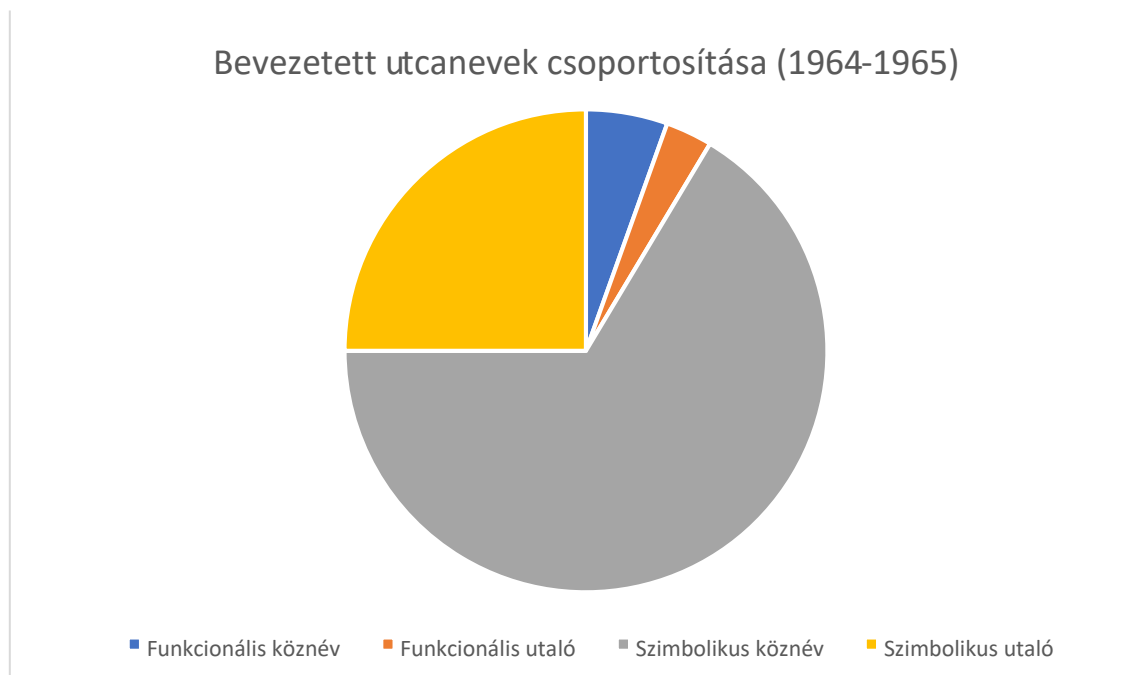
3. Bulgarilor utca (Bolgárok) – Gh. Dimitrov utca
4. Costa Foru utca – Ștefan Furtună utca
5. Ciucului (Csík) utca – Csiki Gergely utca
6. Furnicilor (Hangyák) utca – Alexandru Sahia utca
7. Piatra de Moară (Malomkő) utca– Malomkő utca (lefordítás)
8. Primăriei (Polgármesteri hivatal) utca – Zsdanov utca
9. Markos utca – Szabó Árpád utca
10. Vulpei (Róka) utca – Bem József utca

1964-1969: A román szimbólumok felülkerekedése

Az 1964-ben kiadott Román Kommunista Párt nyilatkozata értelmében az utcanevek és szimbolikus térfoglalás is a korábbihoz képest egy új irányt kezdett el képviselni: a szovjet szimbólumokkal szemben a román (országos és regionális egyaránt) szimbólumok bevezetése a városképbe. Ennek az irányváltásnak két következménye van: (1.) Egyértelműen a szovjet szimbólumrendszer megsemmisítése, és (2.) ezzel egyidőben a magyar szimbólumok eltüntetése. Az 1964-es utcanév-felülvizsgáló bizottság az 1953-, illetve az 1957-eshez hasonlóan a városi Végrehajtó Bizottság alárendeltségében működött. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a Miniszteri Tanács döntő hatással volt az utcanevek átalakításában, utasításai által. Az utcanév-lajstromban is egy jelentős változást látunk: ha 1944-1964 között a lajstromokban a szimbolikus emlékeztető nevek voltak túlsúlyban, 1964-től átveszik a szimbolikus emlékeztető nevek helyét a szimbolikus köznevek. 1964-ben és 1965-ben az utcanévvaltozások szinte kivétel nélkül a magyar és szovjet személyiségek kicserélését jelentette. A javaslatok tanulmányozása során látjuk, hogy a régi utcanevek, amelyeket rendszerint bal felől jelölnek, mind magyar és szovjet személyiségneveket, jobb oldalt pedig (a javasolt, új nevek helyén) szinte kizárólag román helynevek, sok esetben semleges szimbólumokat jegyeznek.^[2]

Minisztertanács Ügyeinek Általános Igazgatósága is utasításai során igyekezett korrigálni az utcaneveket. 1964. szeptember 21-én intézett egy utasítást a város Végrehajtó Bizottság részére, amelyben felhívja a bizottság elnökének a figyelmét néhány „nem-kívánatos” utcanévre a Maros-Magyar Autonóm Tartományon belül: Babits Mihály-, Bajza József-, Balassi Bálint-, Urlățeanu-, Eötvös József-, Nicolae Teclu-, Gyulai Pál-, Kosztolányi (Dezső)-,

Kemény Zsigmond-, Kölcsey Ferencz-, Vasile Pop-, Mikó Imre-, Orbán Balázs-, Szabó Árpád-, (Constantin) Stere-, illetve Szabó Ernő utca.

Ugyanebben az évben az utcanév-felülvizsgáló bizottság elnöke visszautasított egy javaslatot, miszerint a Kossuth Lajos utcát át kellene nevezni Mihai Eminescu utcára, arra hivatkozva, hogy a híres költő egykor az utcában működő „Calul Bălan” szállóban volt vendég. A javaslatban még szerepelt a Viilor (Szőlők) utca átkeresztelése Cetinei (Vessző) utcává a Remeteszegi városrészben. Az utóbbi átnevezést jóváhagyta. 1965-ben 39 személyiségnév maradt meg a lajstromban: főként román személyiségek, néhány magyar kivételével, azonban teljesen eltűnnek a szovjet nevek.^[8]

1970-1985: A tematikus elnevezésektől a semlegesítésig

1970-től kezdődően az utcanévadások során egyre több utca elnevezéséről beszélhetünk, mintsem a korábbi nevek átírásáról. Ennek oka az 1960-as évek végén kezdődő, egészen a kommunizmus végéig tartó nagymértékű tömbháznegyed-építés. Gyakorlatilag nagy mennyiségű utcát el kellett neveznie a városi önkormányzatnak viszonylag rövid időn belül. Ez vezetett a tematikus utcanévadásokhoz, miszerint az összeköttetésben levő új utcák mind egyegy közös téma mentén lettek elnevezve. Egy másik jellemzője a magyar személyiségnevek elkerülése, majd hirtelen a régi, főbb utcákat jelölő magyar személyiségnevek eltörlése az 1980-as évek közepére. A tematikus utcanevek időszakát az 1970-es év nyitja meg, azonban okától fogva nem sorolható az utána következő tömbháznegyedek kategóriájába. Ebben az évben az 1970. május 13.-i árvíz során életüket veszített katonákról neveztek el öt utcát az Unirii

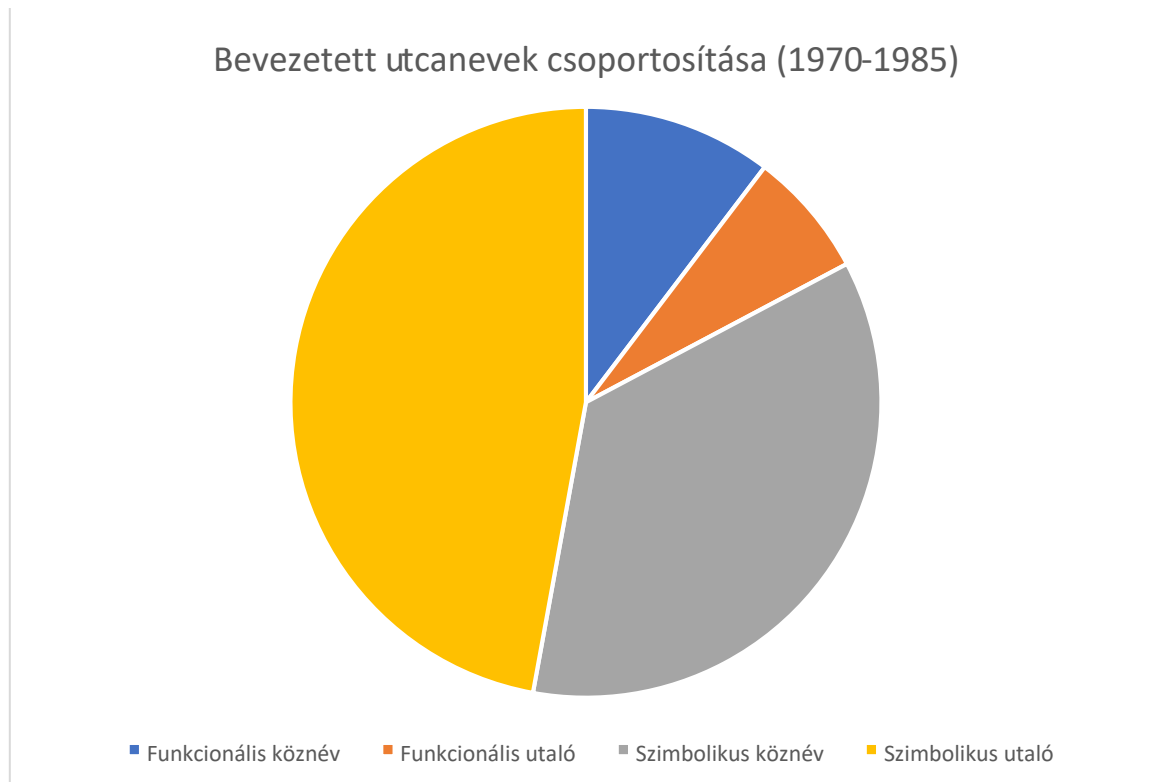
(Egyesülés) negyedben: Lazăr Blejnari, Ionel Giurchi, Mircea Robu, Ioan Roman és David Rusu.^[9]

1971-ben az elkészült Budai Nagy Antal tömbháznegyed utcáit mind virágnevekkel illették: Panseluțelor (Árvácskák), Violetelor (Ibolyák), Mimoselor (Mimózák) és Narciselor (Nárciszok). 1972-ben elkezdődött a Kövesdomb negyed utcáinak elnevezése: a Parângului (Páring) és a Măgurei (Magura) utcák megalapítják azt a témát ebben a városrészben, amelyet a következő évben egészítik ki. Emellett a Rândunicii (Fecske) utcát átnevezik Simó Géza^[10] utcává egy félreeső kis utcában. 1973-ban a Kövesdomb negyed újonnan elnevezett utcái mind román lakosságú helységnevek lettek: Mehedinți-, Semenice-, Vrancea- illetve Rarău utcák. Emellett a vonatállomás előtti teret átnevezik Gării (Vonatállomás) térré, valamint a Kodály utca új neve Joliot Curie^[11] utca lett. Az 1974-es utcanevek főként az előző évi Kövesdombi utcákat felülírták. A negyed fő utcája, a Mehedinți utca továbbá 1848 sétányként vált ismerté. A többi helységnevet felváltották személyiségnevek: a Semenice utca Ion Buteanu lett, a Vrancea utcából Petru Dobra-, Rarău utcából pedig Koós Ferenc utca. Az említett átnevezések mellett a kövesdombi utcák hegycsúcsokat jelölnek: Ceahlău, Ciucaș, Godeanu, 1975-ben pedig kiegészül Șuruianu utcával. A meggyesfalvi negyedben megjelenik a Depozitelor (Raktárak) funkcionális utcanév. Hasonlóan a későbbi November 7 negyedben a bútorgyár közelében megjelenik a Tâmplarilor (Asztalosok) utca. Ugyanezen a városrészen helyet kap Constantin Romanu Vivu^[12] neve is. Nem utolsó sorban a Sfatului (Tanács) utcáját átkeresztelik Primăriei (Polgármesteri Hivatal) utcává. 1976-ban a Meggyesfalvi negyed utcái rend szerint helységneveket kaptak. Ekkor kerültek a térképre olyan nevek, mint: Hunedoara (Vajdahunyad), Cugir (Kudzsir), Cislădie (Nagydisznód), Reșița (Resicabánya). Emellett a térképre számos folyó neve kerül: Crișului (Kőrös), Bega, Tisei (Tisza), Prut.

A következő jelentős utcanévadást 1980-as év jelentette, amikor a Tudor Vladimirescu tömbháznegyed építésével párhuzamosan nevezték el az utcákat. Ebben a városrészben mind pozitív töltetű, egészként nézve utópiát sugalló fogalmakat örökölt meg a város. Olyan neveket vezettek be, mint például: Sărginței (Szorgalom), Prieteniei (Barátság), Înfrățirii (Testvériség), Gloriei (Győzelem), Viitorului (Jövő), Muncii (Munka), Cutezanței (Merészség), Armoniei (Harmónia). 1981-ben folytatódik e logika mentén a névadás: Progresului (Haladás), Rodniciei (Termelékenység). A Tudor Vladimirescu negyed nyugati része Meggyesfalvához hasonlóan kizárólag helynevekből tevődik össze: Moldovei (Moldva), Hațeg (Hátszeg), Covasna (Kovászna), Vrancea, Banat (Bánát), Transilvania (Erdély). 1980-1982 között e nevek mellett számos funkcionális- és szimbolikus köznevet is kapott a város, mint például a Foișor (Lugas), Arcului (Íj), Pomicultorilor (Gyümölcskertészek), Silvicultorilor (Erdészek).

Ugyancsak 1981-ben nevezték el a Tudor Vladimirescu negyedet elkerülő útszakaszt Segesvári úttá.

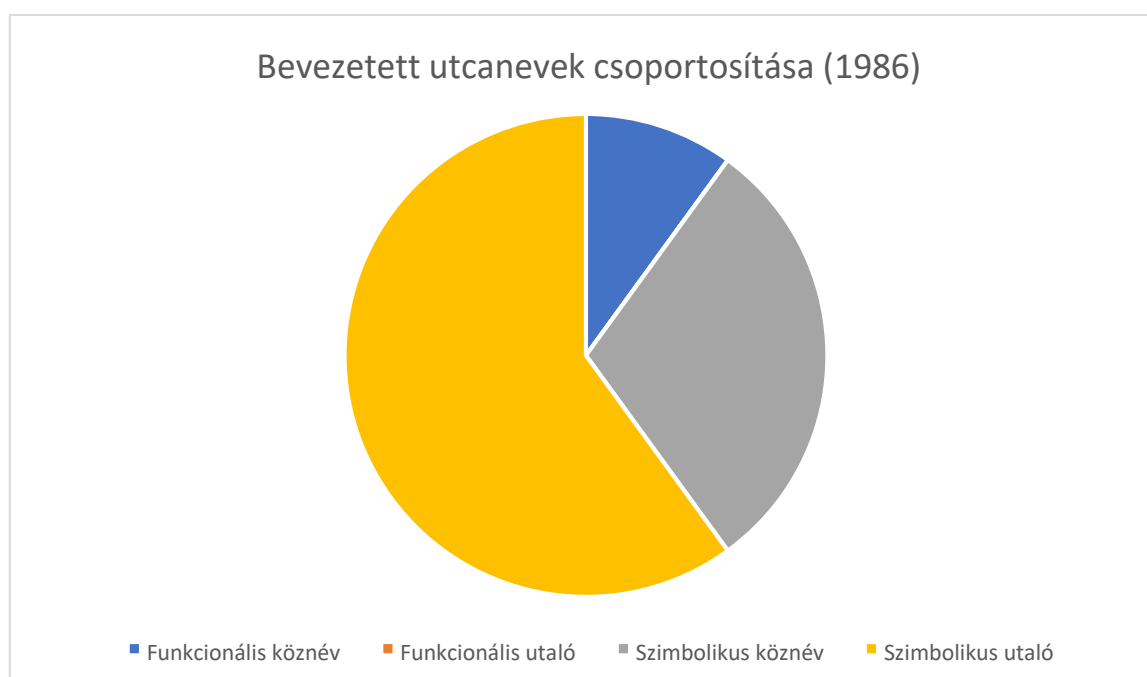

Az 1970-1985 között adott utcanevekben szinte egyenlően megoszlának a szimbolikus köznevek és a szimbolikus utaló nevek. A funkcionális nevek továbbra is kis mértékben vannak jelen. Azonban, a hangsúlyt már nem csupán a szimbolikus utaló nevek kapják, hanem egy jóval kiegyensúlyozottabb képet alkotnak a szimbolikus köznevekkel együtt. Ez részben annak tudható be, hogy többnyire a perifériális zónákat nevezik el, ahol a szimbolikus térfoglalás is visszafogottabb.

1986-1989: Fókuszpont-váltás

Az 1986-os utcanévasítás teljesen háttérbe fordított az előző 15 év intézkedéseinek. Ettől az évtől lezárul az új tömbháznegyedek utcáinak elnevezése, és a fókuszpont visszakerül a régi utcákra. A legrövidebb időszak, viszont hatása által jelentősen eltér az eddigi időszakoktól, annak ellenére, hogy egyetlen névváltoztatás zajlik le a rendszerváltásig.

Bár a névadás arányai nem jelentenek különös eltérést az előzőekhez képest, mégis egy új tendenciát határoznak meg. Emiatt válik rendkívül fontossá az emlékezetpolitika kutatása során a nevek felsorakoztatása mellett a térben való elhelyezés, hiszen a csoportosítás során alig mérhető az új irányelv kiteljesedése. 1986-ban legalább akkora szerepet kapnak a régi nevek, mint az újak, hiszen a ebben az esetben a leváltott nevek már a városképbe beleivódott, és ezek lecserélése egyféle hagyomány eltörlését jelentik. Két fő jellemzője van: (1) Szinte kizárólag történelmi pillanatokra emlékeztet. (2) Az új nevek a hagyományos magyar utcaneveket váltják föl. A Kriza János utca Bobâlna^[13] (Bábolna) utca lett, a Kossuth Lajos utca Călărașilor (Lovasság), A Vörösmarty utca Mărăști^[14] utca, a Kistemplom utca Memorandumului^[15] (Memorandum), a Téka utca Padeș^[16], a Tánicsics utca Plevna^[17], az Ady Endre utca pedig Rovinari^[18] lett.

Szimbolikus térfoglalások

A szimbolikus térfoglalások is a meghatározott sablont követték. A többi időszaktól eltérően, viszonylag nagy hangsúlyt kaptak a szovjet és a magyar személyiségek a térfoglalás terén is. 1955. december 21-én, a szovjet diktátor születésnapján emeltek szobrot^[19] a Főtéri részen, közvetlenül a Városháza előtti téren. A mai latinítás-szobor helyén állt egykor a bronz szobor, azonban 6 év után eltávolították, a teret újra semlegessé téve.

Az 1956-os magyar forradalom hatására a város vezetősége pályázatot hirdetett a Bolyai szoborcsoport megvalósítására, amelyet Izsák Márton nyert meg, leleplezésére pedig 1957-ben, a Marosvásárhelyi Református Kollégium 400. évfordulóján került sor, a tanintézmény

bejárata előtti téren. Ekkor kezdődik el a szimbolikus térfoglalásnak azon törvényszerűsége a városban, miszerint a magyar szobrok már nem kerülhetnek a város magterületébe, hanem egy félreesőbb pozíciót kapnak.

Ugyancsak ehhez az időszakhoz tartozik Kőrösi Csoma Sándor szoboravatása (újra) 1962-ben, ugyanis az 1943-ban állított, 1944-ben ledöntött szobor megmaradt részét Kulcsár Béla restaurálta, és az egykori 1 Mai sétányon (mai Vársétány) helyezték el, ugyancsak egy félreeső helyre a centrumhoz képest. A következő periódusban kizárólag román személyiségek szobraik kerülnek felavatásra: Ismeretlen román katona, Mihai Eminescu és Avram Iancu.

Ha két évvel korábban Kőrösi Csoma Sándornak leplezték le a szobrát, a Román Kommunista Párt 1964-es Nyilatkozatát követően már a Román katona szobrával történik szimbolikus térfoglalás. A szobrot szintén Izsák Márton készítette el, és kétségtelenül az új irányt tükrözi szimbolikájával. Egy kevésbé ismert érdekessége a szobornak maga a művészhez kötődik, ugyanis „Erdély felszabadítására” elkészített román katona magasra emelt kezei az alkotó akarata volt. A zsidó származású Izsák Mártonnak a román betörés maga az életet jelentette a holokauszttal szemben. „Akkor én boldog voltam, hogy a románok átálltak a szövetséges csapatokhoz, mert tudtam, hogy így már a vége felé állunk a háborúnak. Ha a románok nem állnak át, s még egy fél évig harcolnak, akkor én már nem élek. Ezért én a román katona szobrát teljes szívvel mintáztam. Nekem ez sokat jelentett, az életet jelentette, nem csak nekem, még nagyon sok embernek.”^[20] A szobor Ismeretlen katona szobraként is ismeretes. 1969-ben a főtér szomszédságába helyet kap Mihai Eminescu köztéri szobor, amelyet később a Cornișa (Kornisa) negyedbe költöztetik át. Eminescu szobor eredeti helye a mai Petőfi téren volt található, ahol jelenleg Bernády György szobra áll 1994-től.

Ugyanezt a térfoglalási szokást követően kerülhetett 1978-ban a Rózsák tere közepére Avram Iancu lovasszobra, az eredetileg 1930-ban állított szobor megisméltéseként, az eredetitől ugyan valamivel távolabb és más stílusban készülve. Bartok Bélának a főtértől nem messze, a róla elnevezett félreeső utcában, a zeneszerző születésének 100. évfordulóján emeltek szobrot.

Következtetések

A második világháború utáni több mint négy évtized egy rendkívül változó természetű periódus, amelyben egymással ellentétes időszakok következnek az utcanévadási és szimbolikus térfoglalási intézkedések által. A két folyamat szinte egymással párhuzamosan működik, és a Román Demokratikus Népköztársaság igazgatása alatt egy egységes sablont követ: eleinte a városképet jellemezte a szovjet befolyás és a magyar szimbólumrendszer éltetése, majd 1964-től megtörtént egy alapvető váltás, amely nagyjából megegyezett

Gheorghe-Gheroghiu Dej és Nicolae Ceaușescu közötti nagypolitikai kurzusváltással is. Főként a Maros Magyar Autonóm Tartomány utolsó éveiben jelentkezett egy erős román szimbólumrendszer bevezetése. A tömbháznegyedek megvalósításával sokkal semlegesebb szimbólumokkal bővül a város, valamint 1986-tól elkezdődik a hagyományos szimbólumrendszer maradványainak célszerű eltörlése.

Az utcanevek kutatása során egy nagyon árnyalt képet kaptam arról, hogy miként működik a névadás folyamata. Első látásra rendkívül „szűkszavú” lajstromokkal találkozunk, amelyhez kevés magyarázatot fűznek a jelentések. Azonban, ha kontextusba helyezzük a lajstromokat, nagyon sok funkcióját fedezzük fel. Három esetben is egy nagyon konkrét történetet örökítenek meg az utcanév-javaslatok: 1948-ban I. Mihály király elűzése, 1953-ban Luka László kizárása a Román Kommunista Pártból, valamint az 1970-es árvíz során életüket elvesztett katonák emlékének megőrzése. Ugyanakkor az 1957-es Bolyai Farkas Elméleti Líceum elnevezése, és a Bolyai-szoborcsoport felavatása is történelmi eseményeket jelöltek.

Emellett megláttam az utcanévtáblák fontosságát egyéb területeken is: 1948-ban a népszámlálást előkészítő bizottság sürgeti a polgármestert, hogy korszerűsítse az utcanévtáblákat, különben lehetetlenné válik a népszámlálás lebonyolítása. Egy olyan folyamat, amely általában pár év alatt fejeződik be az utcanévtáblák kihelyezésével, és sokszor jelentéktelennek ítéljük, hiánya mégis számos adminisztrációs feladat ellehetetlenítését jelenti.

Az 1989-es rendszerváltás egy olyan időszakot zárt le az emlékezetpolitika terén, amelyben az állam közvetlenül irányította a társadalom emlékezetét, és igyekezett rendkívül nagy mértékben tükrözni az éppen aktuális nemzetközi realitásokat: mikor a szovjet hatás érvényesül, illetve azt követően amikor az országos román szimbólumok kapnak helyet Marosvásárhelyen.

Jegyzetek

[1] Az egyszerűsítés céljával, a levéltári dokumentumokhoz hasonlóan, a közterek-, utcák-, közök-, elnevezéseire mind utcanévként fogok referálni. Ahol utcanevekről, utcaelnevezésekről szólok, a terminus magába foglalja a térelnevezéseket és a közök elnevezéseit is. Ahogyan az adott állam, vagy a felelős bizottságok sem osztották külön egységekre a három egységet, és nem voltak érdembeli különbséget az elnevezések során, úgy írásomban is gyűjtőfogalomként használom az utcanevek, utcaelnevezések fogalmát. Persze a konkrét példák minden esetben tükrözni fogják az adott név mellett az utca, köz vagy a tér fogalmakat.

[2] Arhivele Naționale ale României Direcția Județeană Mureș (Továbbá ANDJMS), Fond Primăria Municipiului Tg. Mureș, 79/1948, 240.

[3] ANDJMS, Fond Sfatul Popular al Regiunii Mureş Autonome Maghiare, 11/1953, 3-4.

[4] Uo., 11/1953, 5.

[5] Uo. 55. Lásd Gagyi József: *Adalékok a névadás kérdéséhez Romániában az 50-es évek elején*. In: Acta, 2. köt. (2001) in:

http://epa.oszk.hu/03200/03277/00013/pdf/EPA03277_acta_2001_2_391_397.pdf

(2018.02.25.).

Válaszként a október 4-én a Végrehajtó Bizottság elküldi javaslatát, amelyben megoldotta az összes „Vasile Luca” (és „Luca” elnevezés megváltoztatását a Romániai Magyar Autonóm Tartomány területén: (Sântionlucan) a Kultúrotthon új neve Budai Nagy Antal legyen, a sepsiszentgyörgyi Vasile Luca utca Nikos Beloianus legyen, a Maros rajonhoz tartozó Luca község új neve Cânepişti-Niraj-, Lemnia (Kézdivásárhelyi rajon) községben a Vasile Luca nevű termelőségvezető új neve Vörös Zászló, ugyanitt az általános iskola új neve „Şcoala Generală nr. 1.”, Kézdivásárhelyen a Vasile Luca utca új neve Filimon Sârbu, a régeni Ana Pauker utca új neve „1 Mai” (május elseje) lesz. ANDJMS, Fond Sfatul Popular al Regiunii Mureş Autonome Maghiare , 11/1953, 71.

[6] Stefano Bottoni: Sztálin a székelyeknél. A Magyar Autonóm Tartomány története (1952-1960). Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2008. 36-39.

[7] Uo. 4/1964, 14.

[8] Uo. 4/1964, 78-91.

[9] A várost elárasztó víztömeg a Maros hídnál a hivatalos közlés szerint öt katona életét követelte, azonban valószínű, hogy nagyobb mértékű pusztítás történt.

[10] Simó Géza (1870-1946) – tanár, szerkesztő, az erdélyi munkásmozgalom egyik vezéregyénisége.

[11] Frédéric Joliot-Curie (1900-1958) - francia Nobel díjas kémikus és atomfizikus.

[12] Constantin Romanu Vivu (1821-1849) - 1848-as román szabadságharcos.

[13] Az 1437-es erdélyi parasztfelkelés során vált ismertté.

[14] 1917 – Mărăşti-i csata.

[15] 1892 – román memorandum.

[16] 1821 – padesi nyilatkozat.

[17] 1877-1878 – plevnai csata.

[18] Gorj megyei bányászváros.

[19] A szobor megalkotója Csorvássy István szobrász volt. A város köztereit még két alkotással gazdagította, amelyek ma is láthatóak: a Bolyaiak szobra (1957), valamint az Ismeretlen román katona szobra (1964). Mindkét megmaradt munkáját Izsák Mártonnal közösen alkották.

[20] In: <http://www.centropa.org/hu/photo/izsak-marton-mutermeben> (utolsó megtekintés: 2018.04.20.)